*Joko Dragojlović**
*Gordan Grujić***

UDK: 343.353

KRIVIČNO DELO ZLOUPOTREBE POLOŽAJA ODGOVORNOG LICA

REZIME: Prve dve decenije ovog milemiuma RS je, između ostalog, obeležila i sveopšta reforma krivičnog zakonodavstva koja je rezultirala donošenjem novog Krivičnog zakonika. Nastojanja su bila kako njegova modernizacija i prilagođavanje modernim uslovima tako i usklađivanje našeg sa krivičnim zakonodavstvom zemalja EU. Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica uvedeno je Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika 2012. godine sa ciljem sankcionisanja korupcije u privatnom sektoru. Međutim, širok i neodređen opis ovog krivičnog dela omogućio je lakši dolazak do osuđujuće presude, te je sudska praksa često neopravdano pribegavala kvalifikacijama po odredbama člana 234 KZ-a, odnosno, zloupotrebi položaja odgovornog lica. Iz tog razloga zakonodavac novelama iz 2016. godine uvodi zakonski supsidijaritet, kako bi sprečio olako pribegavanje ovoj inkiriminaciji, a njenu primenu samo u slučajevima kada nisu ostvarena obeležja nekog drugog krivičnog dela.

Ključne reči: *zloupotreba položaja odgovornog lica, odgovorno lice, zloupotreba položaja službenog lica, privredni kriminalitet, krivično delo*

Uvod

Shvatajući privredu bazom svoga napretka i razvoja svako društvo nastoji da je zaštiti od nedozvoljenih aktivnosti. Deo zaštite ostvaruje krivičnim pravom i to ne samo donoseći propise koji uređuju sadržinu i oblik privrednih odnosa već i stvarajući uslove za neometano odvijanje tih odnosa.

* Docent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: jdragojlovic@pravni-fakultet.info
** Master pravnik, e-mail: gogi_94@hotmail.com

Zahvaljujući brzom tehničko-tehnološkom razvoju privredni procesi i odnosi postaju sve dinamičniji, menjaju se, nastaju novi koji nisu regulisani društvenim normama. To otvara mogućnost, između ostalog, za zloupotrebe i pojavu novih kriminalnih oblika čije suzbijanje zahteva permanentne aktivnosti subjekata čija je funkcija zaštita društva u celini. U tom cilju u našoj zemlji je započela velika reforma pravosuđa kojom je obuhvaćena i krivičnopravna grana. Godine 2006. je počeo da se primenjuje nov Krivični zakonik[1] (u daljem tektu KZ) koji je do sada već 6 puta menjan i dopunjavan. Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika[2] iz 2016. godine, velikim delom se intervenisalo u grupi krivičnih dela protiv privrede uvođenjem sedam novih krivičnih dela i dekriminalizacijom dva.

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica je u KZ-u Srbije uvedeno izmenama i dopunama iz 2012. godine, zbog potrebe usaglašavanja domaćeg krivičnog zakonodavstva sa evropskim, ali i potrebe odvajanja odgovornosti odgovornog lica od odgovornosti službenog lica.

O ovom krivičnom delu se polemiše od samog uvođenja. Nije teško primetiti da je zadržalo kontinuitet sa krivičnim delom „zloupotrebe službenog položaja“ iz kojeg je proisteklo. Rezultati iz sudske prakse pokazuju da se ovo krivično delo često primenjuje. Broj osuđenih za krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica iz grupe privrednih krivičnih dela je manji samo od broja osuđenih za krivično delo poreska utaja, a razlog se nalazi u veoma širokom i neodređenom zakonskom opisu ovog krivičnog dela.

Zakonodavac je ovakvu praksu pokušao da spreči Zakonom o izmenama i dopunama KZ iz 2016. godine uvodeći zakonski supsidijaritet kojim će se ovoj inkriminaciji pribeći samo u slučajevima kada (iskorišćavanjem položaja i ovlašćenja, prekoračenjem granica ovlašćenja, ili nevršenjem dužnosti sebi ili drugom licu pribavi protivpravna imovinska korist ili drugome nanese imovinska šteta) nisu ostvarena obeležja nekog drugog krivičnog dela.

Pojam privrednog kriminaliteta i njegove osobenosti

Privredni kriminalitet predstavlja vid kriminalnog ispoljavanja o kome se dosta polemiše. Razlog nije samo njegova značajna zastupljenost u ukupnom kriminalitetu već i različitost njegovog ispoljavanja kako u različitim društvenim zajednicama tako i u različitim periodima razvoja društva. Rezultat svega

[1] Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.

[2] Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, br. 94/16.

ovoga je nepostojanje jedne opšteprihvaćene definicije privrednog kriminaliteta u našoj, ali ni u stranoj pravnoj i kriminološkoj literaturi.

U zavisnosti od kriterijuma klasifikacije i naučnometodološkog pristupa sve definicije privrednog kriminaliteta se mogu svrstati u dve osnovne grupe. Prvu grupu čine shvatanja koja polaze od krivičnopravnih odredbi dela protiv privrede, a drugu čine shvatanja objekta krivičnopravne zaštite.[3] U oba slučaja obuhvaćene su krivičnopravne radnje uperene protiv privrednog sistema i njegovog funkcionisanja.[4] U tom smislu u naučnoj i stručnoj literaturi privredni kriminalitet u formalnopravnom smislu obuhvata ona krivična dela koja KZ propisuje kao krivična dela protiv privrede. Veliki broj autora u krivična dela protiv privrede ubraja i određena krivična dela protiv službene dužnosti.

Za sagledavanje prirode privrednog kriminaliteta nije dovoljno samo formalno pravno stanovište, jer bi se u tom slučaju došlo do rešenja koja su pravno formalna. Privredni kriminalitet nije samo pravna kategorija već je, u prvom redu, društvena pojava koja u zavisnosti od društvenih, ekonomskih, političkih okolnosti ima različita svojstva.[5] Zbog toga je neophodno šire definisanje ovog pojma koje podrazumeva analiziranje uslova i uzroka koji pogoduju njegovom nastanku kao i određivanje zaštitnog objekta koji se inkriminacijama štiti, a koji se od zemlje do zemlje razlikuje. Takođe, kad je reč o pojmu privrednog kriminaliteta, neki autori prave razliku između sadržaja pojmova ekonomskog i privrednog kriminaliteta jer se kao osnov razlike uzima priroda društvenih odnosa prema kojima ekonomski kriminalitet nastaje, tj. u samim ekonomskim odnosima i procesima (proizvodnja, raspodela, razmena i potrošnja).[6]

U našem krivičnom zakonodavstvu krivična dela protiv privrede prvi put sistematizovana su u posebnu grupu krivičnih dela Krivičnim zakonikom iz 1951. godine.[7] Kako je u tom periodu dominantan oblik svojine nad sredstvima za proizvodnju bila državna svojina privredni sistem zasnovan na njenim

[3] Bošković, M., Marković, M., (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za prvredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 209.

[4] Više u: Carić, M., Matijašević-Obradović, J., (2017). Privredni kriminalitet, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 29-33; Dragojlović, J., Milošević, I., (2018). Krivična dela davanja i primanja mita u obavljanju privredne delatnosti. *Kultura polisa* 15 (35), str. 383-392.

[5] Sućeska, M., (2006). Osnovi ekonomskog kriminaliteta, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka, str. 14.

[6] Dragojlović, J., Matijašević-Obradović, J., (2017). Poreska utaja u krivičnom zakonodavstvu Srbije – osnovno krivično delo protiv državnih finansija i posebno krivično delo protiv privrede. *Bezbjednost, policija, građani* 13 (1), str. 83.

[7] Škulić, M., (2015). Organizovani kriminalitet, Beograd, JP Službeni glasnik, str. 335.

osnovama bio je objekat napada privrednog kriminaliteta. Pre donošenja Ustava RS 1990. godine i Zakona o preduzećima1996. godine zaštitni objekat privrednog prava bio je privredni sistem zasnovan na društvenoj svojini. Zaštitni objekat je pomenutim aktima proširen na državnu, društvenu i privatnu svojinu. Ustav[8] iz 2006. godine ustanovljava ekonomski sistem zasnovan na tržišnoj privredi čija je osnova sve dominantnija privatna svojina.[9]

Ključni element u definicijama privrednog kriminaliteta u svim fazama svojinskih odnosa bio je dominantan oblik svojine u periodu u kome se vrši definisanje. Otuda potiču razlike u definicijama privrednog kriminaliteta. U savremenim društvenim, ekonomskim, i političkim uslovima definicije privrednog kriminaliteta je neophodno zasnovati na aktuelnom stanju koje podrazumeva pluralizam svojinskih odnosa, tržišnu privredu, proširen krug lica koja se mogu javiti kao učinioci ovih krivičnih dela, samostalnost privrednih subjekata, slobodi preduzetništva itd. U tom smislu pod privrednim kriminalitetom se podrazumeva vrsta delinkvencije i tipologije kriminalnih pojava uslovljena povredama propisa u privrednom i finansijskom poslovanju.[10] Uzimajući sve ovo u obzir neki teoretičari smatraju da privredni kriminalitet čine svi delikti koji ugrožavaju organizovanje, upravljanje i funkcionisanje ekonomskog sistema jedne društvene zajednice.

Pored opštih karakteristika svih oblika kriminalnog ponašanja privredni kriminalitet ima i niz osobenosti zbog kojih je izdvojen iz konvencionalnog kriminaliteta. To je kriminalna aktivnost koju vrše odgovorna lica u privrednim subjektima,[11] odnosno lica koja svesno vrše dela zloupotrebljavajući svoja ovlašćenja radi pribavljanja lične koristi ili koristi za drugog. Otkrivanjem takvog dela otkriva se i učinilac jer je mesto izvršenja radno mesto izvršioca. Za svojstva izvršioca vezana je prikrivenost, a za nju „tamna brojka“ koja je kod ovog oblika kriminalne aktivnosti naročito izražena zbog osujećenosti onih čija je reakcija na takvo ponašanje službena dužnost.

Zbog posebne opasnosti po bezbednost u mnogim državama u svetu krivična dela protiv privrede inkriminisana su osim u sporednom zakonodavstvu i u krivičnim zakonicima. Među njima je i Republika Srbija. Sporedno zakonodavstvo predviđa manji broj krivičnih dela svojstvena samo određenim privrednim delatnostima.

---

[8] Ustav RS, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06.

[9] Nicević, M., Ivanović, R. A., (2012). Organizovani privredni kriminalitet kao faktor ugrožavanja ekonomske bezbednosti. *Ekonomski izazovi* 1 (1) , str. 89.

[10] Bošković, M., Marković, M., op.cit. str. 209.

[11] Škulic, M., op. cit. str. 335.

Najzad, privredni kriminalitet je naročito dinamičan ali i fleksibilan vid kriminalnog ponašanja.[12] On se menja i prilagođava postojećim uslovima, modifikuje svoje pojavne oblike i kombinuje sa drugim oblicima kriminaliteta pri čemu državne granice nisu nikakva prepreka te lako dobija formu ograniczovanosti[13] što ga čini naročito opasnom društvenom pojavom.

Krivična dela protiv privrede su sistematizovana u 22. poglavlju KZ-a. Odredbe Zakona o izmenama i dopunama KZ iz 2016. su se najvećim delom odnosile na krivičnopravnu reakciju društva na privredni kriminalitet imajući u vidu izmenjene okolnosti u kojima funkcioniše privredni sistem.

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica je u KZ-u uvedeno Zakonom o izmenama i dopunama KZ-a iz 2012. godine[14] kao „novo" krivično delo umesto krivičnog dela nesavesnog rada u privrednom poslovanju čija je funkcija bila pojačana zaštita društvene svojine u slučajevima kada nije postojala namera da se sebi ili drugome pribavi bilo kakva korist.[15]

Svrha uvođenja ovog krivičnog dela je razgraničavanje odgovornosti službenog i odgovornog lica, jer su to zapravo dva subjekta sa različitim ovlašćenjima u različitim oblastima.[16] Iz tog razloga neophodno je bilo napraviti razliku između ova dva lica, koja su kao izvršioci u ranijem periodu potpuno bili izjednačeni. Odredbama člana 112 KZ-a propisani su pojmovi odgovorno lice i službeno lice. Odgovornim licem[17] u pravnom licu smatra se lice koje na osnovu zakona, propisa ili ovlašćenja vrši određene poslove upravljanja, nadzora ili druge poslove u delatnosti pravnog lica kao i lice kome je faktički povereno obavljanje tih poslova. Odgovornim licem se smatra i službeno lice kad su u pitanju krivična dela kod kojih je kao izvršilac označeno odgovorno lice a u KZ-u nisu predviđena u glavi o krivičnim delima protiv službene

[12] Đukić, S., (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi. *Vojno delo* 68 (5), str. 175.

[13] Matijašević, J. (2008). Organizovani kriminalitet - pojam, karakteristike, uzroci i metodi suprotstavljanja. *Pravo - teorija i praksa* 25(1-2), str. 85.

[14] Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik* RS, br. 122/12.

[15] Stojanović, Z., (2013). Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva. *Crimen* 4 (2), str. 129.

[16] Dinić, S. (2014). Novine u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije - krivično delo 'zloupotreba službenog položaja' i krivično delo 'zloupotreba položaja odgovornog lica'. *Pravo - teorija i praksa* 31(1-3), str. 56.

[17] Vidi: Vrhovšek, M. (2011). Koja pravna i odgovorna lica mogu biti odgovorna za krivična dela? *Pravo - teorija i praksa* 28 (7-9), str. 22-53.

dužnosti odnosno kao krivična dela službenog lica.[18] Službenim licem smatra se[19]:

1) lice koje u državnom organu vrši službene dužnosti;
2) izabrano, imenovano ili postavljeno lice u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili povremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima;
3) javni beležnik, javni izvršitelj i arbitar, kao i lice u ustanovi, preduzeću ili drugom subjektu, kojem je povereno vršenje javnih ovlašćenja, koje odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili o javnom interesu;
4) lice kojem je faktički povereno vršenje pojedinih službenih dužnosti ili poslova;
5) vojno lice.

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica prema odredbama člana 234 KZ postoji u slučajevima kada odgovorno lice u privrednom subjektu iskorišćavanjem svog položaja ili ovlašćenja, prekoračenjem granica svojih ovlašćenja ili nevršenjem svojih dužnosti pribavi sebi ili drugom licu protivpravnu imovinsku korist ili drugom licu poruzrokuje štetu ukoliko time nisu ostvarena obeležja nekog drugog krivičnog dela. Ovlašćenje predstavlja skup prava koja ima neko odgovorno lice a koja proističe iz njegovog zvanja odnosno obavljanja poslova koje sadrži njegovo zvanje.[20]

Radnja ovog krivičnog dela je alternativno određena, može biti ostvarena na jedan od 3 propisana načina: iskorišćavanjem svog položaja, prekoračenjem granica svojih ovlašćenja ili nevršenjem dužnosti. Odgovorno lice iskorišćava svoj položaj ili ovlašćenja ona kada ih ne koristi za zaštitu interesa subjekta koji mu je taj status dodelio već za sopstvene interese ili interese drugog lica. Iskorišćavanje položaja ili ovlašćenja je zloupotreba u subjektivnom smislu jer izvršilac deluje na osnovu svog položaja, u granicama svojih ovlašćenja, ali delovanje privrednog subjekta koristi za svoje potrebe ili ostvarivanje interesa drugog lica.[21]

---

[18] Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 112, stav 5.

[19] Ibid. član 112, stav 3.

[20] Kulić, M., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica u sudskoj praksi u RS u: Milorad Bejatović (urednik) Nezavisnost pravosuđa - zbornik radova sa 14. međunarodnog skupa „Pravnički dani – prof. dr Slavko Carić“, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 47.

[21] Škulić, M., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica-ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije u: Ivana Stevanović et al. (urednik) Privredna krivična dela – zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 77.

Iskorišćavanje položaja preduzimanjem radnji koje spadaju u prava i ovlašćenja odgovornog lica vrši se povredom nekog formalnog ili materijalnog propisa. Formalni propis se krši nepridržavanjem procedure koja se njime propisuje, a materijalni propis se krši neprimenjivanjem tog propisa.

Iskorišćavanjem svog položaja odgovorno lice može preduzeti radnju koja nema cilj ili svrhu koja je proistekla iz propisa, tj. kada za preduzimanje te radnje ima nedopušten motiv.[22] Međutim odgovorno lice može iskoristiti svoj položaj tako što će vršiti delatnosti koje ne spadaju u grupu njegovih prava i obaveza. Iskorišćavanje položaja i ovlašćenja podrazumeva preduzimanje radnji koje se mogu izvršiti jedino sa određenog položaja ili ovlašćenja. Između iskorišćavanja položaja i iskorišćavanja ovlašćenja postoji razlika. Iskorišćavanje položaja predstavlja korišćenje mogućnosti koje odgovornom licu pruža njegov položaj. Iskorišćavanje ovlašćenja predstavlja iskorišćavanje prava koja proističu iz poslova koji čine zvanje odgovornog lica. Iskorišćavanje ovlašćenja odgovornog lica vrši se radnjama koje čine delokrug njegovih obaveza a koristeći radnje koje ne spadaju u njegova prava i obaveze odgovorno lice iskorišćava svoj položaj.[23] Odgovorno lice može da obavlja samo one poslove koji su mu povereni. Samo ti poslovi predstavljaju njegovo pravo i dužnost (ovlašćenje). Preduzimajući radnje koje ne spadaju u njegovu nadležnost on vrši prekoračenje granica svog ovlašćenja što predstavlja zloupotrebu položaja odgovornog lica. Kada odgovorno lice ne vrši radnje koje predstavljaju njegovu dužnost i na taj način sebi ili drugom licu pribavi protivpravnu imovinsku korist ili drugom licu nanese štetu ono vrši zloupotrebu svog položaja. Radnje koje je odgovorno lice, na osnovu svog položaja u privrednom subjektu dužno da obavi, propisane su odgovarajućim aktima tog privrednog subjekta. Radnja nevršenja svojih dužnosti može se izvršiti na dva načina:[24] prvi način je da se neizvrši radnja, a drugi je da se izvrši, a da se time ne postižu rezultati koji su očekivani. U tom slučaju radi se o formalnom vršenje a materijalnom nevršenju.[25]

Prekoračenjem granica svojih ovlašćenja i nevršenjem svojih dužnosti izvršilac ovog krivičnog dela vrši objektivnu zloupotrebu svog položaja, jer ne deluje u okviru svojih ovlašćenja. U praksi je mnogo lakše dokazati objektivnu zloupotrebu položaja odgovornog lica od subjektivne zloupotrebe.

[22] Kulić, M., op. cit. str. 48.
[23] Ibid.
[24] Kulić, M., op. cit., str. 50.
[25] Tahović, J., (1961). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Naučna knjiga, str. 462.

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica je posledično krivično delo što znači da se smatra svršenim onda kada nastupi jedna od dve alternativno propisane posledice. Vršenjem bilo koje od tri alternativne radnje, ako ulsed njih nastane korist za izvršioca, ili treće lice, ili šteta za treće lice, krivično delo će se smatrati izvršenim. Ukoliko je radna izvršenja preduzeta, a posledica nije nastupila postoji pokušaj ovog krivičnog dela koji nije kažnjiv.

Zakonom je takođe predviđeno da korist ili šteta mora biti imovinske prirode. Kada je reč o imovinskoj koristi, da bi postojalo ovo krivično delo ona mora biti protivpravna. Protivpravnost zajedno sa radnjom izvršenja zakonskom predviđenošću i krivicom čini opšti pojam krivičnog dela. Protivpravnost u formalnopravnom smislu predstavlja protivnost dela nekoj pravnoj normi. U materijalnopravnom smislu protivpravno je svako delo koje porizvodi neku štetu u društvu. Ukoliko je protivpravnost predviđena kao obeležje bića krivičnog dela ona se odnosi na radnju izvršenja ondosno govori o tome da krivično delo pretpostavlja preduzimanje delatnosti koje ima karakter izvršenja na nedozvoljen način. Tada zakonodavac koristi termine protivpravno protivzakonito, nedozvoljeno.[26] U slučaju krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica protivpravnost nije predviđena kao posebno obeležje bića krivičnog dela koje bliže određuje radnju izvršenja. Pojam protivpravnosti u zakonskom opisu se odnosi na kvalifikaciju posledice krivičnog dela. Međutim, za postojanje ovog krivičnog dela u svakom konkretnom slučaju se utvrđuje da li je pribavljena materijalna korist protivna zakonu ili drugim propisima. Materijalna korist je uvek protivpravna ako je pribavljena protivpravnim delovanjem.[27]

Zakonom je predviđeno da krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica postoji samo ako nisu ostvarena obeležja nekog drugog krivičnog dela. Na ovaj način zakonodavac je novelama iz 2016. godine uveo zakonski supsidijaritet. Razlog za to je bila česta primena ove inkriminacije od strane sudske prakse i potreba da se to svede samo na slučajeve kada je to nužno. Naime zakonski opsi ovog krivičnog dela je neodređen i veoma širok. To omogućava lakše svođenje radnje konkretnog krivičnog dela pod neku od alternativnih radnji ovog krivičnog dela. U cilju sprečavanja takve prakse zakonodavac je uveo zakonski supsidijaritet čime bi se ovo krivično delo

[26] Delić, N., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica-sudska praksa i doktrinarni stavovi, u: Ivana Stevanović et al. (urednik) Privredna krivična dela – zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 58.

[27] Ibid.

primenilo samo u slučajevima kada je neophodno odnosno kada se nijednim drugim krivičnim delom ne bi mogao zaštititi privredni sistem.

Bitno obeležje krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica jeste da ga može izvršiti samo lice sa određenim svojstvom. Vlasnik subjekta privrednog poslovanja smatra se odgovornim licem samo u onim slučajevima kada mu je zakonom, propisom ili drugim aktom povereno vršenje nekih poslova upravljanja ili nadzora iz delatnosti privrednog subjekta.[28]

Ovo krivično delo se može vršiti samo umišljajem što znači da kod učinioca mora postojati volja i svest o okolnostima krivičnog dela. Postojanje svesti podrazumeva svest o ličnom svojstvu učinioca, svest o okolnostima kojima se konkretizuje radnja krivičnog dela, svest o posledici kao i o uzročno-posledičnoj vezi između radnje i posledice.[29]

Svest o ličnom svojstvu učinioca predstavlja svest tog lica da radnju izvršenja preduzima u svojstvu odgovornog lica. Svest o radnji izvršenja znači da iskorišćavajući svoji položaj i ovlašćenja, prekoračujući svoja ovalšćenja ili nevršenjem svojih dužnosti lice preduzima radnju krivičnog dela. Svest o tome da će preduzetom radnjom sebi ili drugom licu pribaviti imovinsku korist ili naneti štetu predstavlja svest o posledici, a svest o uzročno-posledičnoj vezi između radnje i posledice znači da izvršilac zna da će preduzetom radnjom prouzrokovati posledicu predviđenu zakonom. Nedostatkom svesti i volje učinoca delo ne bi bilo izvršeno umišljajno te ne bi ni postojalo. Međutim, da bi postojalo nije neophodna namera da se prouzrokuje posledica, ona se uzima samo u slučaju da implicira direktan umišljaj.[30]

S obzirom da je ovo krivično delo motivisano koristoljubljem često se vrši u saučesništvu. Krivica saučesnika se utvrđuje opštim pravilima o utvrđivanju krivice kod saučesništva.

Krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica osim osnovnog ima i dva kvalifikovana oblika čije postojanje zavisi od visine pribavljene imovinske koristi.

Prvi teži oblik ovog krivičnog dela postoji onda kada se izvršenjem radnje pribavi imovinska korist čija vrednost prelazi 450.000, dinara. Za nastanak krivičnog dela nije dovoljno samo preduzeti radnju već je neophodno da nastane posledica čija vrednost prelazi popisani iznos. Visina protivpravno

[28] Škulić, M., Zloupotreba položaja odgovornog lica-ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije, op. cit. str. 76.
[29] Kulić, M., op. cit. str. 52.
[30] Delić, N., op. cit. str. 62.

stečene imovinske koristi se utvrđuje na osnovu tržišne vrednosti, a ako se ona ne može utvrditi onda postoji samo osnovni oblik krivičnog dela.

Najteži oblik postoji kada visina pribavljene imovinske koristi prelazi 1,5 miliona dinara. Visina se, kao i u prvom kvalifikovanom slučaju, utvrđuje na osnovu tržišne vrednosti na dan izvršenja radnje krivičnog dela.

Pokušaj osnovnog oblika krivičnog dela zloupotreba položaja odgovornog lica nije kažnjiv, jer ne postoji zakonska norma koja nalaže kažnjavanje bilo koje preduzete radnje predviđenim zakonom za ovo krivično delo ako nije nastupila posledica. U članu 30 stav 1 KZ-a, propisano je da će se pokušaj kazniti samo u slučaju izvršenja radnje krivičnog dela za koje se po zakonu može izreći kazna od 5 godina ili teža. Kazna za osnovni oblik ovog krivičnog dela je od 3 meseca do 3 godine. Međutim pokušaj težih oblika ovog krivičnog dela shodno članu 30 KZ-a jeste kažnjiv jer se u tim slučajevima učiniocu može izreći kazna zatvora za prvi teži oblik od 6 meseci do 5 godina, a za drugi od 2 do 10 godina.

Krivično delo zloupotreba položaja odgovornog lica ne predstavlja trajno krivično delo, tako da svakom novom radnjom učinilac vrši novo krivično delo. Ukoliko učinilac izvrši više istih krivičnih dela uz ispunjenje drugih uslova propisanih članom 61 KZ-a može se raditi o produženom krivičnom delu.[31]

Sudska praksa nailazi na dilemu da li najteži oblik ovog krivičnog dela nastaje kada se pojedinačnom radnjom izvršenja pribavi imovinska korist u iznosu od 1,5 miliona dinara, ili se kod krivičnih dela sa novčanim iznosima ostvarenih sa više samostalnih radnji novčani iznosi mogu sabrati. U tom slučaju shodno članu 61 KZ-a radi se o produženom krivičnom delu, ako se utvrdi jedinstvenost posledice ili utvrdi jedinstvenost umišljaja okrivljenog u odnosu na krivično delo kao celinu.[32]

Broj prijavljenih i osuđenih lica za krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica u periodu od 2013. do 2017. godine

U periodu od uvođenja krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica za ovo krivično delo je osuđeno od 94 do 337 lica godišnje. Godine 2013. kada je stupio na snagu Zakon o izmenama i dopunama KZ osuđeno je 94 lica, a najveći broj osuđenih je bio 2014. (337).

[31] Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS-a u Srbiji (22.10.2018.), Zloupotreba položaja odgovornog lica, Preuzeto sa: https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551?download=true, str. 74.

[32] Delić, N., op. cit. str. 62.

Tabela 1. Broj osuđenih iz grupe krivičnih dela protiv privrede uz poseban osvrt na krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica

Godina	Ukupan broj osuđenih	Osuđeni za krivična dela protiv privrede	% privrednih u ukupnom broju osuđenih	Osuđeni za KD zloupotreba plložaja odgovornog lica	% u ukupnom kriminalitetu	% u privrednom kriminalitetu
2013.	32241	1169	3,6	94	0,3	8,0
2014.	35376	1523	4,3	337	0,9	21,8
2015.	33189	1609	4,8	317	0,9	19,7
2016.	32525	1592	4,9	274	0,8	17,2
2017.	31759	1448	4,6	248	0,8	17,1

Izvor: Republički zavod za statistiku, Bilten za statistiku u periodu od 2013-2017. godine

U pogledu broja učešća osuđenih lica za ovo krivično delo u ukupnom kriminalitetu ono je variralo od 0,3% do 0,9% što znači da je svako 343. lice odnosno svako 105. lice osuđeno za ovo krivično delo. Međutim primetno je da proj osuđenih lica opada.

Učešće broja osuđenih lica za zloupotrebu položaja odgovornog lica u broju osuđenih za privredni kriminalitet iznosi od 18% do 21,8%, što znači da je svako šesto lice koje je osuđeno za neki oblik prvrednog kriminaliteta osuđen za ovo krivično delo.

Tabela 2. Broj prijavljenih i osuđenih lica za krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica

godina	Prijavljeni	Osuđeni	%
2013.	542	94	17,34
2014.	684	337	49,27
2015.	692	317	45,5
2016.	684	274	40,1
2017.	617	248	40,2

Izvor: Republički zavod za statistiku, Bilten za statistiku u periodu od 2013-2017. godine

Prosečan broj prjavljenih lica u posmatranom periodu je 644. Ako se izuzme 2013. godina prosečan broj osuđenih je 294 što znači da prosečno 45,6% prijavljenih se i osudi za ovo krivično delo.

Tabela 3. Broj osuđenih žena za krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica

Godina	Ukupan broj osuđenih za ovo kivično delo	Broj žena	%
2013.	94	11	11,7
2014.	337	35	9,8
2015.	317	49	15,5
2016.	274	47	17,1

Izvor: Republički zavod za statistiku, Bilten za statistiku u periodu od 2013-2017. godine

Što se polne strukture osuđenih lica tiče prosečno 14% osuđenih su ženskog pola. Evidentno je da je broj osuđenih žena u porastu što može značiti da se povećava broj žena koje imaju status odgovornog lica ili da se povećava sklonost žena ka vršenju ovog krivičnog dela.

Zaključak

Iako je počelo da se primenjuje 2013. godine krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica nije novina u našem krivičnom zakonodavstvu jer je odgovorno lice po ranijim rešenjima, za zloupotrebu svojih položaja i ovlašćenja bilo krivično odgovorno po osnovu člana 359 KZ-a čiji je objekat zaštite bila službena dužnost. Izdvajajući ovo krivično delo u zasebno zakonodavac je ispunio obaveze preuzete povodom ratifikacije određenih međunarodnih ugovora, a cilj je bio sprečavanje korupcije u privatnom sektoru. Nepreciznost u zakonskom opisu krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica doprinosi različitom tumačenju što za posledicu ima čestu, neopravdanu primenu ove inkriminacije. Naime, i pored teleološkog i sistematskog tumačenja oslonjenih na činjenicu da je to pravo krivično delo protiv privrede u sudskoj praksi ono još uvek nije shvaćeno kao supsidijarno te se veliki broj nedozvoljenih ponašanja podvodi pod ovu inkriminaciju koja je po zamisli zakonodavce trebala biti *ultima ratio*, dakle da se primenjuje u slučajevima kada je nužno i kada se privreda i njeno funkcionisanje ne mogu zaštititi nekim drugim krivičnim delom. Takođe, velike polemike su nastale i prilikom prekvalifikacije krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja u krivično delo zloupotreba položaja odgovornog lica zbog mišljenja da se prekvalifikacijom vrši kršenje osnovnog načela krivičnog prava načela zakonitosti odnosno načela stvaranje prava putem analogije.

Zbog svega, iako zamišljeno kao rešenje nekih problema u praksi, u teoriji vlada mišljenje da je ovo krivično delo prelazno rešenje koje će, uzevši u obzir našu pravnu tradiciju, stav savremene pravne doktrine, kao i zakonodavstvo zemalja u okruženju, nekim budućim reformama biti dekriminalizovano, odnosno zamenjeno nekom drugom inkriminacijom.

Joko Dragojlović
Assistant professor, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

Gordan Grujić, LLM

THE CRIMINAL ACT OF ABUSE OF THE POSITION OF THE RESPONSIBLE PERSON

A b s t r a c t

The first two decades of this millennium in Republic of Serbia were, among the other things, marked by the overall reform of criminal legislation resulted in the adoption of the new Criminal Law. The efforts were made in order to modernize and adapt it to modern conditions, as well as to harmonize our legislation with the criminal legislation of the EU countries. The criminal offense of abuse of the position of the responsible person was introduced by the Law on Amendments to the Criminal Law in 2012 with the aim of sanctioning the corruption in the private sector. However, the widespread and vague description of this criminal act made it easier to get to a conviction, and the judicial practice often unjustifiably resorted to the qualifications under the provisions of Article 234 of the Criminal Law, respectively to the abuse of the position of the responsible person. For this reason, the legislator introduces the novel subsidiary legislation in 2016, in order to prevent easy resort to this inaction, and its implementation only in cases where no other criminal offense has been achieved.

Keywords: *the abuse of the position of a responsible person, a responsible person, the abuse of the position of an official person, economic crime, criminal act*

Literatura

1. Bošković, M., Marković, M., (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za prvredu i pravosuđe u Novom Sadu
2. Carić, M., Matijašević-Obradović, J., (2017). Privredni kriminalitet, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
3. Delić, N., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica – sudska praksa i doktrinarni stavovi, u: Ivana Stevanović et. al. (urednik) Privredna krivična dela – zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 57-68
4. Dinić, S., (2014). Novine u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije - krivično delo 'zloupotreba službenog položaja' i krivično delo 'zloupotreba položaja odgovornog lica'. *Pravo - teorija i praksa* 31(1-3), str. 53-65
5. Dragojlović, J., Matijašević-Obradović, J., (2017). Poreska utaja u krivičnom zakonodavstvu Srbije – osnovno krivično delo protiv državnih finansija i posebno krivično delo protiv privrede. *Bezbjednost, policija, građani* 13 (1), str. 81-99
6. Dragojlović, J., Milošević, I., (2018). Krivična dela davanja i primanja mita u obavljanju privredne delatnosti. *Kultura polisa* 15 (35), str. 383-392
7. Đukić, S., (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi. *Vojno delo* 68 (5), str. 169-191
8. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16
9. Kulić, M., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica u sudskoj praksi u RS, u: Milorad Bejatović (urednik) Nezavisnost pravosuđa - zbornik radova sa 14. međunarodnog skupa „Pravnički dani – prof. dr Slavko Carić", Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 45-56
10. Matijašević, J., (2008). Organizovani kriminalitet - pojam, karakteristike, uzroci i metodi suprotstavljanja. *Pravo - teorija i praksa* 25(1-2), str. 80-89
11. Nicević, M., Ivanović, R. A., (2012). Organizovani privredni kriminalitet kao faktor ugrožavanja ekonomske bezbednosti. *Ekonomski izazovi* 1 (1), str. 87-99
12. Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde i misija OEBS-a u Srbiji (22.10.2018.), Zloupotreba položaja odgovornog lica, Preuzeto sa: https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/372551?download=true

13. Stojanović, Z., (2013). Da li je Srbiji potrebna reforma krivičnog zakonodavstva. *Crimen* 4 (2), str. 119-143
14. Sućeska, M., (2006). Osnovi ekonomskog kriminaliteta, Sarajevo, Fakultet kriminalističkih nauka
15. Republički zavod za statistiku, Bilten za statistiku u periodu od 2013-2017. godine
16. Škulić, M., (2015). Organizovani kriminalitet, Beograd, JP Službeni glasnik
17. Škulić, M., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica-ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije u: Ivana Stevanović et. al. (urednik) Privredna krivična dela – zbornik radova, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 69-94
18. Tahović, J., (1961). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Naučna knjiga.
19. Ustav RS, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06
20. Vrhovšek, M. (2011). Koja pravna i odgovorna lica mogu biti odgovorna za krivična dela? *Pravo - teorija i praksa* 28 (7-9), str. 22-53
21. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, br. 94/16
22. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, br. 122/12